

Богдана ШУЛЮК

доктор економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, b.shuliuk@wupn.edu.ua

ORCID ID: 0000-00001-8692-1983

Володимир НАКОНЕЧНИЙ

аспірант, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, zil_vova_vova@ukr.net

ORCID ID: 0009-0003-0913-8786

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Вступ. Для ефективного функціонування економіки України важливим є розвиток суб'єктів підприємницької діяльності, адже їх діяльність здатна зменшити кризові явища та запустити процеси відновлення, зокрема через підвищення наповнюваності бюджетів. Суттєва частина податкових надходжень місцевих бюджетів утворюється від сплати єдиного податку, який відраховують фізичні особи-підприємці. Податкова політика під час війни має бути виваженою та здійснювати помірний тиск на суб'єктів господарювання. Тому необхідно дослідити податкове навантаження на підприємців та визначити перспективи вдосконалення оподаткування фізичних осіб-підприємців.

Мета – проаналізувати особливості податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців в Україні та надати пропозиції щодо вдосконалення системи їх оподаткування з урахуванням податкової реформи, заходи якої передбачено Національною стратегією доходів України до 2030 р.

Результати. Проаналізовано динаміку кількості фізичних осіб-підприємців та особливості їх оподаткування за загальною та спрощеною системою оподаткування. Досліджено динаміку та структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів України, а також динаміку сплати єдиного податку за видами платників у 2019–2024 рр. Охарактеризовано основні заходи Національної стратегії доходів України до 2030 р. в частині щодо реформування спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців. Досліджено зміну обсягу податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців за умови об'єднання 2-ї та 3-ї груп платників. Проаналізовано зміну податкового індексу України за 2021–2024 рр. Виокремлено перспективні напрями оподаткування фізичних осіб-підприємців, які дають змогу підвищити ефективність податкової системи.

Висновки. Моделювання податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців за умови реформування спрощеної системи показало значне зростання податків для 2-ї та 3-ї груп платників, що може призвести до ухвалення рішення платниками податків до закриття бізнесу. Запропоновано виокремити такі перспективи вдосконалення оподаткування фізичних осіб-підприємців: підвищення довіри між платниками податків та

державою; оцінка доцільності податкових пільг та їх оптимізація; посилення податкового контролю; покращення прозорості діяльності бізнесу.

Ключові слова: податкова політика, суб'єкти господарювання, єдиний податок, спрощена система оподаткування, податкова реформа, податковий індекс, диференційована шкала податків.

Табл.: 3, рис.: 3, бібл.: 17.

Bohdana SHULIUK

Dr. Sc. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,

b.shuliuk@wunu.edu.ua

ORCID ID: 0000-00001-8692-1983

Volodymyr NAKONECHNYI

Postgraduate student, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,

zil_vova_vova@ukr.net

ORCID ID: 0009-0003-0913-8786

PROBLEMS OF IMPROVING TAXATION OF INDIVIDUAL ENTREPRENEURS

Introduction. For the effective functioning of the Ukrainian economy, the development of business entities is important, as their activities can reduce crisis phenomena and launch recovery processes, in particular by increasing budgets. A significant part of local budget tax revenues is formed from the payment of a single tax, which is deducted by individual entrepreneurs. Tax policy during the war should be balanced and exert moderate pressure on business entities. Therefore, it is necessary to study the tax burden on entrepreneurs and determine the prospects for its improvement.

The purpose of the article is to analyze the features of the tax burden on individual entrepreneurs in Ukraine and provide proposals for its improvement, taking into account the tax reform, the measures of which are provided for by the National Revenue Strategy of Ukraine until 2030.

Results. The dynamics of the number of individual entrepreneurs and the features of their taxation under the general and simplified taxation systems were analyzed. The dynamics and structure of tax revenues to local budgets of Ukraine, as well as the dynamics of payment of a single tax by types of payers in 2019–2024, are studied. The main measures of the National Revenue Strategy of Ukraine until 2030 are characterized in terms of reforming the simplified taxation system for individual entrepreneurs. The change in the volume of the tax burden on individual entrepreneurs is studied under the condition of combining the 2nd and 3rd groups of payers. The change in the tax index of Ukraine for 2021–2024 is analyzed. Promising areas of improvement for individual entrepreneurs are identified that will increase the efficiency of the tax system.

Conclusions. Modeling the tax burden on individual entrepreneurs under the condition of reforming the simplified system showed a significant increase in taxes for the 2nd and 3rd groups of payers, which may lead to taxpayers making a decision to close their business. It is proposed to highlight the following prospects for improving the taxation of individual entrepreneurs: increasing trust between taxpayers and the state; assessing the feasibility of tax benefits and their optimization; strengthening tax control; improving the transparency of business activities.

Keywords: *tax policy, business entities, single tax, simplified taxation system, tax reform, tax index, differentiated tax scale.*

JEL Classification: H24, H30.

Постановка проблеми. Перед початком введення воєнного стану здобутки фіскальної політики були суттєвими, що дало змогу скоротити державний та гарантований державою борг з 81% від валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) у 2016 р. до 49% від ВВП у 2021 р. [1]. Однак повномасштабне російське вторгнення майже зруйнувало всі довоєнні здобутки та загальмувало розвиток економіки, що стало підставою для перегляду бюджетно-податкової політики.

Бюджетні витрати неспинно зростають на воєнні потреби та відновлення зруйнованих об'єктів. Так, за оцінкою Світового банку прямі збитки в Україні у 2022 р. перевищили 135 млрд дол. США [1], а відповідно до оновленої спільної швидкої оцінки завданої шкоди та потреб станом на 31.12.2023 р. загальна вартість відбудови та відновлення в Україні становила 486 млрд дол. США [2]. Це актуалізує необхідність підвищення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Натомість платники податків, зокрема суб'єкти підприємницької діяльності, зазнають фінансових труднощів через війну або взагалі припиняють свою діяльність, що уповільнює сплату податків та зменшує бюджетні доходи.

Розвинута та успішна підприємницька діяльність, що функціонує в економіці країни, сприяє збільшенню виробництва, рівня зайнятості населення, сукупного попиту та споживання товарів та, як наслідок, зростання податкових надходжень до бюджету.

З метою забезпечення економічного зростання України та реалізації європейського курсу бюджетно-податкова політика має бути виваженою та спрямованою на

досягнення партнерських відносин між бізнесом і державою. Отже, важливим є дослідження податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності, особливо на фізичних осіб-підприємців, в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економісти, досліджуючи питання щодо здійснення податкової політики в Україні, акцентують увагу як на адмініструванні податків, так і на оптимізації видів податків та зборів. Так, зосередити увагу на підтримці малого та середнього бізнесу пропонують В. Дикань та Н. Фролова зокрема шляхом мінімізації фіскального тиску та спрощення ліцензійно-дозвільних процедур [3].

Пропозиції щодо вдосконалення податкової системи, які ґрунтуються на методах, що застосовують у зарубіжних країнах (Італії та Латвії), наводила у своїй праці Л. Лисяк, наголошуючи на необхідності “визначення шкали величин доходу й відповідних податкових ставок для кожного рівня доходу суб'єкта господарювання та фізичних осіб” [4, с. 93]. Також вчена слушно зауважила на важливості “забезпечення надійної системи податкового контролю, яка не буде обтяжувати платників податків, але й обумовлюватиме відповідальність за вчинення податкового правопорушення” [4, с. 93]. Варто зазначити, що цей напрям є одним із найважливіших для підвищення ефективності податкової системи та недопущення закриття ФОП з причини неможливості втримати податкове навантаження.

На негативному впливі від застосування фіксованих ставок, наприклад, для єдиного податку, який сплачують ФОП, на зростання інфляції наголошують вчені, за-

значаючи, що “зменшити такий вплив можливо шляхом періодичного перегляду розмірів цих ставок” [5, с. 204].

Фіскальну значимість місцевих бюджетів від оподаткування за спрощеною системою відзначав Т. Добрунік, який акцентував увагу на необхідності стимулювання стратегічно значимих видів підприємницької діяльності, збільшення податкових надходжень, а також недопущення уникнення сплати податків [6, с. 10].

Окремо у своїх роботах науковці розглядають спрощену систему оподаткування. Так, Н. Лобода, О. Чабанюк та Ю. Мосолова звертають увагу, що така система не пов’язана зі зменшенням податкового навантаження, однак вона “націлена на спрощення механізму справляння податків та, відповідно, спрощення обліку та звітності для платників податку” [7, с. 234]. Водночас вчені наголошують: оскільки ставки єдиного податку на відміну від загальної системи оподаткування є нижчими, то це призводить до штучного зменшення платниками свого доходу та ухилення від переходу на загальну систему.

Також у наукових працях простежується занепокоєння надмірним застосуванням податкових пільг. А. Соколовська зазначає, що “використання податкових пільг вимагає чіткого обґрунтування необхідності їх запровадження” [8, с. 44]. А також, що необхідним є чітке визначення критеріїв, за якими оцінюється необхідність надання податкових пільг [8, с. 44].

Водночас потребують більш поглибленого дослідження можливості та перспективи вдосконалення оподаткування ФОП з урахуванням стратегічних напрямів податкової політики у воєнний час.

Метою статті є аналіз податкового навантаження на ФОП в Україні та розробка пропозицій щодо вдосконалення системи їх оподаткування з урахуванням податкової ре-

форми, заходи якої передбачено Національною стратегією доходів України до 2030 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність бізнесу є рушійною силою економічного зростання. У воєнний період важливо, щоб суб’єкти підприємництва працювали, забезпечуючи виробництво необхідних товарів та послуг, а також робочі місця та, відповідно, надходження до бюджету від сплати податків.

Вагому частину серед діючих суб’єктів господарювання займають фізичні особи-підприємці, кількість яких протягом 2019–2023 рр. коливалася в межах 1470,5–1605,3 тис. осіб, що становило 80–85% загальної кількості суб’єктів [9]. За 2024 р. статистична інформація доки відсутня, проте за даними аналітичної системи YouControl за вказаний рік кількість закритих ФОП досягла 210,0 тис. осіб, тобто, порівняно з 2023 р., вона збільшилася на 32% [10].

Оподаткування ФОП передбачає, що вони можуть бути на загальній або на спрощеній системі оподаткування (далі – ССО). Відповідно до статті 291 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України [11] (далі – ПКУ) ССО – це “особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 статті 297 цього Кодексу, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених цією главою, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності”. Інші вимоги щодо застосування ССО регламентуються статтями 291–300 глави 1 розділу XIV ПКУ.

ССО є необов’язковим режимом оподаткування, але у разі його застосування платники податків отримують вигоду як від спрощень щодо дотримання вимог податкового законодавства, так і зменшення податкового навантаження, наприклад, коли обсяг податків не залежить від розміру отриманого доходу підприємця [11].

Відповідно до статті 291 ПКУ класифікація ФОП, які застосовують ССО, передбачає їх поділ на чотири групи, які відрізняються: використанням праці найманих осіб (кількістю працівників); видами діяльності, яку можуть вести; обсягами доходів. Протягом 2023 р. кількість ФОП, які перебувають на ССО, зросла на 4,1%, порівняно з попереднім роком (з 1686,3 до 1755,6 тис. осіб) [12].

Окрім єдиного податку, ФОП має сплачувати інші види податків, ставки яких залежать від групи, до якої їх віднесено. Так, у 2025 р. вони сплачують такі податки: єдиний податок (далі – ЄП), військовий збір, єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ), податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО), податок на додану вартість (далі – ПДВ), розміри яких залежать від групи ФОП (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, податкове навантаження на ФОП за окремими видами податків не залежить від наявності отриманого доходу та його обсягів, наприклад, ЄСВ. У деяких випадках, навпаки, у разі відсутності прибутку ФОП дозволяється не сплачувати ЄСВ. Так, якщо ФОП “не отримав дохід (прибуток) у звітному періоді або окремому місяці звітного періоду, такий платник має право самостійно визначити базу нарахування, але не більше

максимальної величини бази нарахування єдиного внеску. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску” [13].

Слід зазначити, що ставки податків мають встановлюватися з урахуванням:

- 1) необхідності підвищення мобілізації податкових надходжень до бюджету;
- 2) рівномірності податкового навантаження на суб'єкти підприємництва;
- 3) зменшення зловживання податковими пільгами;
- 4) підвищення довіри платників податків до органів податкової служби.

Такі напрями розвитку податкової політики в Україні визначені також Національною стратегією доходів України до 2030 р. (далі – НСДУ), схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р, що обумовлює напрями реформування податкової та митної системи України до 2030 р.

Однак, зважаючи на складні умови для роботи бізнесу у період воєнного часу, підприємці намагаються знайти шляхи знизити податкове навантаження на бізнес. ССО, на відміну від загальної системи оподаткування, передбачає менше податкове навантаження. При цьому єдиний податок, який сплачують ФОП, формує відносно

Таблиця 1

Ставки податків для ФОП різних груп спрощеної та загальної системи оподаткування станом на 01.02.2025 р. *

Вид податку	Спрощена система оподаткування				ФОП, що перебувають на загальній системі оподаткування
	Перша група ФОП	Друга група ФОП	Третя група ФОП	Четверта група ФОП (сільгосптоваровиробники)	
ЄП	10% від прожиткового мінімуму	до 20% від мінімальної заробітної плати	3% з ПДВ або 5% без ПДВ	ставка залежить від категорії земель та їх розміщення	–
Військовий збір	10% від мінімальної заробітної плати		1% від доходу	10% від мінімальної заробітної плати	5%
ЄСВ	22% від мінімальної заробітної плати				до 20 мінімальних заробітних плат
ПДФО	–	–	–	–	18%

* Складено на основі [11].

стабільні надходження до бюджету, які у період 2020–2022 рр. становили близько 0,9% ВВП [1].

Як свідчать дані табл. 2, питома вага ЄП у податкових надходженнях місцевих бюджетів у 2019–2024 рр. зросла на 2,7 відсоткових пункти (далі – в. п.), а частина суми ЄП у місцевих податках збільшилася майже на 10 в.п. (з 47,9% до 57,7%). Такі результати показують, що роль ЄП у структурі доходів місцевих бюджетів значно підвищилася, що може бути наслідком збільшення кількості платників цього виду податків.

Якщо проаналізувати динаміку сплати ЄП за видами платників, то можна побачити, яка категорія почала сплачувати більше (менше) (рис. 1).

За даними рис. 1, можна констатувати, що у 2024 р. значно зросла частина ЄП, який сплачують ФОП, а саме: на 12 в.п., порівняно з 2023 р., та на 9 в.п., порівняно з 2019 р. Водночас частина, яку сплачують юридичні особи та сільськогосподарські товаровиробники, зменшилася.

Розподіливши платників ЄП за групами, можна проаналізувати динаміку кількості різних категорій платників (табл. 3).

Дані табл. 3 свідчать, що у 2024 р., навіть не зважаючи на те, що дані взяті за не повний період, а лише за 6 місяців, спо-

стерігається тенденція зростання кількості ФОП, що сплачують ЄП. Так, у загальній структурі збільшення ФОП відбулося на 2,2 в.п. та на стільки ж зменшилася кількість юридичних осіб.

Значні зміни протягом 2022–2023 рр. відбувалися у структурі платників ЄП 3-ї групи, що спричинено введенням особливого режиму справляння єдиного податку за ставкою 2% для суб'єктів мікробізнесу та з великим доходом. Правом зменшити ЄП з 5% до 2% скористалися 265,5 тис ФОП, що вп'ятеро перевищує кількість юридичних осіб.

Однак деякі пільги мали зворотний ефект, адже, незважаючи на те, що ФОП 1-ї групи могли не платити ЄП, сума доходів від цього податку з січня по жовтень 2022 р. була на 35% більше, ніж за аналогічний період 2021 р. [16].

У серпні 2023 р. ставку ЄП для ФОП 3-ї групи у розмірі 2% було скасовано та відновлено сплату ЄП для ФОП 1-ї та 2-ї груп, а також граничний обсяг доходів для ФОП 3-ї групи [11].

Слід зазначити, що загалом ССО передбачає зменшення податкового навантаження на ФОП, порівняно з загальною системою оподаткування. Крім цього, ССО здебільшого обирають платники податків,

Таблиця 2

Динаміка та структура окремих податкових надходжень до місцевих бюджетів України у 2019–2024 рр. *

Показники	Роки					
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження, млн грн	270545,8	282572	351875,9	393460,6	434540,9	441094,2
Місцеві податки і збори, млн грн	73575,3	75686,2	89896,6	84305,1	100008,7	119814,3
Єдиний податок, млн грн	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,3	69129,1
Темп зростання єдиного податку, %	–	108,0	122,0	102,0	118,0	123,9
Частка ЄП в податкових надходженнях, %	13,0	13,5	13,2	12,0	12,9	15,7
Частка ЄП у місцевих податках і зборах, %	47,9	50,3	51,5	56,0	55,8	57,7

* Складено на основі [14].

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ

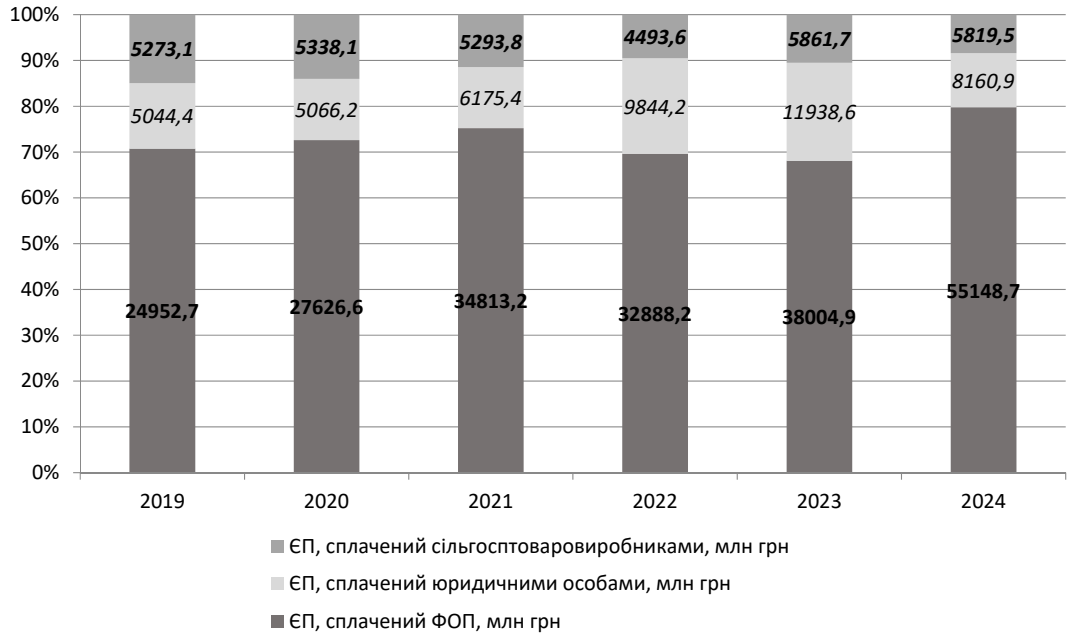

Рис. 1. Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України за категоріями платників у 2019–2024 рр.*

* Побудовано на основі [14].

Таблиця 3

Кількість платників єдиного податку 1–3 груп у 2019–2023 рр. та 1-му півріччі 2024 р.*
(тис. осіб)

Група платників єдиного податку	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (1 півріччя)
Кількість платників ФОП, зокрема:	1488,3	1530,6	1553,6	1495,4	1544,7	1371,6
1-а група ФОП	223,2	226,9	223,3	207,7	206,7	211,8
2-а групи ФОП	669,1	658,1	622,8	555,3	590,1	624,1
3-я група – ФОП за ставками 3% або 5%	596	645,6	707,5	466,9	500,6	535,7
3-я група – ФОП за ставкою 2%	х	х	х	265,5	247,3	х
Кількість юридичних осіб – платників 3-ї групи, зокрема:	165,6	170,3	176,7	244,8	237,7	252,1
3-я група – юридичні особи за ставками 3 % або 5 %	165,6	170,3	176,7	191,6	182,6	252,1
3-я група – юридичні особи за ставкою 2 %	х	х	х	53,2	55,1	х
Загальна кількість платників 1–3 груп (ФОП та юридичні особи)	1653,9	1700,9	1730,3	1740,2	1782,4	1623,7
Частка платників ЄП у загальній структурі, з них:						
юридичних осіб	10,0	10,0	10,2	14,1	13,3	15,5
ФОП	90,0	90,0	89,8	85,9	86,7	84,5

* Складено на основі [15].

які мають більші прибутки, що, своєю чергою, призводить до недоотримання податкових надходжень до бюджету.

НСДУ передбачено удосконалення системи збору податків, підвищення податкової дисципліни, посилення боротьби з тіньовою економікою та реформування ССО шляхом звуження сфери її застосування, зменшення зловживань, а також підвищення порогу реєстрації платників ПДВ [1].

Серед усіх змін, імплементація яких планується в межах реформи ССО для ФОП, передбачається зокрема:

- об'єднання в одну групу ФОП 2-ї та 3-ї груп;
- переведення платників об'єднаної групи на сплату податку від обсягу отриманого доходу за диференційованою шкалою ставок, а саме: від мінімальної (3%) для торговельної діяльності до максимальної (17%) для низки послуг. Введення диференційованих ставок передбачатиме поступове їх підвищення протягом 3 років. Метою такої реформи є заохочення добровільного переходу ФОП на загальну систему оподаткування;
- обов'язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) платниками об'єднаної другої групи;
- реєстрація платниками об'єднаної другої групи ССО в системі оподаткування ПДВ у разі досягнення встановленого порогу.

Варто зауважити, що такі зміни спрямовані на підвищення ефективності податкової політики, а також на запобігання зменшенню бюджетних надходжень від тих платників, які мають змогу платити більше податків. Проте об'єднання 2-ї та 3-ї груп ФОП може мати деякі негативні наслідки, якщо, наприклад, ставки податків будуть занадто високими, адміністрування ускладнене. В таких випадках платники податків

можуть шукати шляхи зменшення податкового навантаження або ухвалювати рішення про закриття бізнесу.

Для аналізу перспектив реформування оподаткування ФОП з урахуванням напрямів, викладених у НСДУ [1], варто змодельовувати зміну розміру оподаткування ФОП за умови об'єднання 2-ї та 3-ї груп ФОП.

Наприклад, розглянемо ситуацію для двох різних ФОП:

- 1) ФОП 2-ї групи, видом діяльності якого є виробництво та продаж товарів у сфері ресторанного господарства, не використовує працю найманих працівників та має обсяг доходу на рік 2 000 000 грн;
- 2) ФОП 2-ї групи, який працює у сфері надання послуг та не використовує працю найманих працівників. Обсяг доходу на рік – 7 000 000 грн.

Припустимо, що після впровадження змін (об'єднання 2-ї та 3-ї групи ФОП), платник буде сплачувати єдиний податок у розмірі 10% від доходу та зареєструється платником ПДВ, що призведе до збільшення податкового навантаження ще на 20%. У такому разі динаміка обсягу податкового навантаження на ФОП буде виглядати наступним чином (рис. 2).

Якщо узагальнити суму податкового навантаження для кожного типу ФОП, то при заданих доходах та ставках податків для 2-ї групи ФОП вона зросте у 5,2 рази (з 119 тис. до 619 тис. грн), а для 3-ї групи ФОП – у 5,7 разів (з 369 тис. до 2,1 млн грн). В результаті такої ситуації підприємці обох груп вірогідно спробують реорганізуватися або припинити діяльність, щоб зменшити податкове навантаження, а також будуть змушені підвищити ціни на продукцію на 20–30% задля компенсації зростання податків.

Тож, за результатами реформування ССО для ФОП надходження до бюджету від податків значно збільшаться, водночас

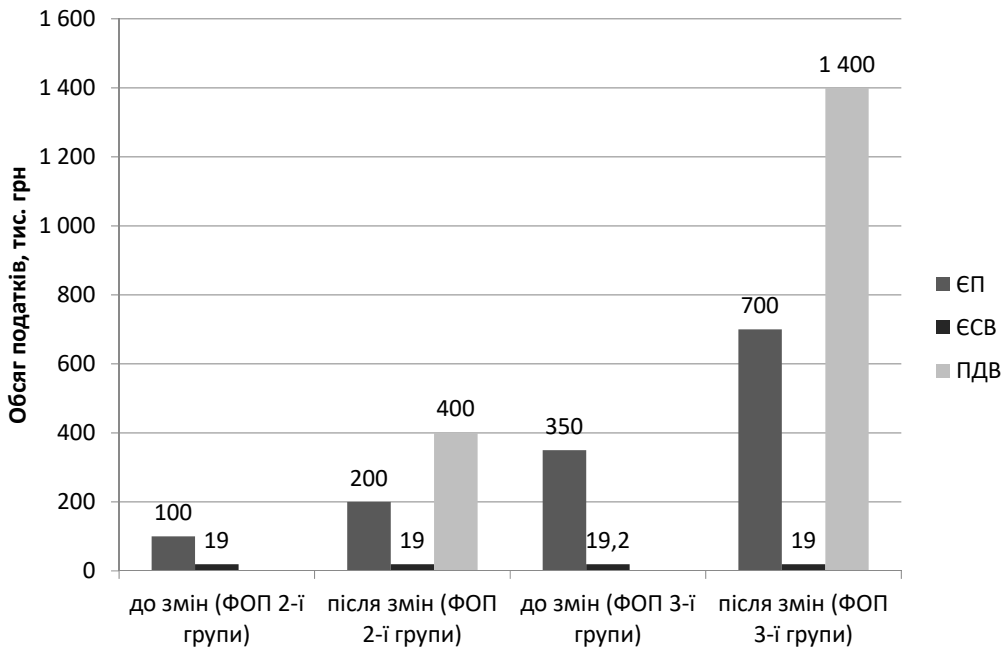

Рис. 2. Прогноз зміни обсягу податкового навантаження у разі об'єднання 2-ї та 3-ї групи ФОП*

*Побудовано авторами.

ведення бізнесу стане складнішим через зростання податкового навантаження, що може призвести до закриття багатьох ФОП.

Тому після реформування ССО уряду варто переглянути систему податкових пільг з метою їх запровадження для тих ФОП, для яких вони дійсно необхідні на початковому етапі такого реформування, а у подальшому регулярно здійснювати моніторинг запроваджених пільг з метою оцінки їх доцільності.

Крім цього, для підвищення ефективності податкової системи, зокрема покращення мобілізації податків та зменшення випадків порушення податкової дисципліни платниками, важливим є спрямування зусиль на підвищення довіри бізнесу до податкової служби. Так, за результатами опитування, проведеного у 2024 р. Європейською бізнес асоціацією в Україні, податковий індекс,

який оцінюється за 5-ти бальною шкалою, у 2024 р. знизився до 2,64 бали, порівняно з 2,85 балами у 2023 р., та продовжує перебувати у негативній площині [17]. Складовими податкового індексу є оцінка: фіскального тиску, якості податкового обслуговування, обтяжливості (легкості) адміністрування податків та якості податкового законодавства. Динаміку цих складових можна оцінити за роками (рис. 3).

Дані рис. 3 чітко демонструють спадаючу динаміку за усіма показниками протягом 2021–2024 рр., серед яких найбільше погіршилася оцінка фіскального тиску – на 0,93 бали.

За повідомленнями 78% опитаних представників бізнесу серед проявів фіскального тиску переважно виокремлюють необґрунтовані трактування податкового законодавства контролюючими органами. Загалом податковий режим в Україні із усіх

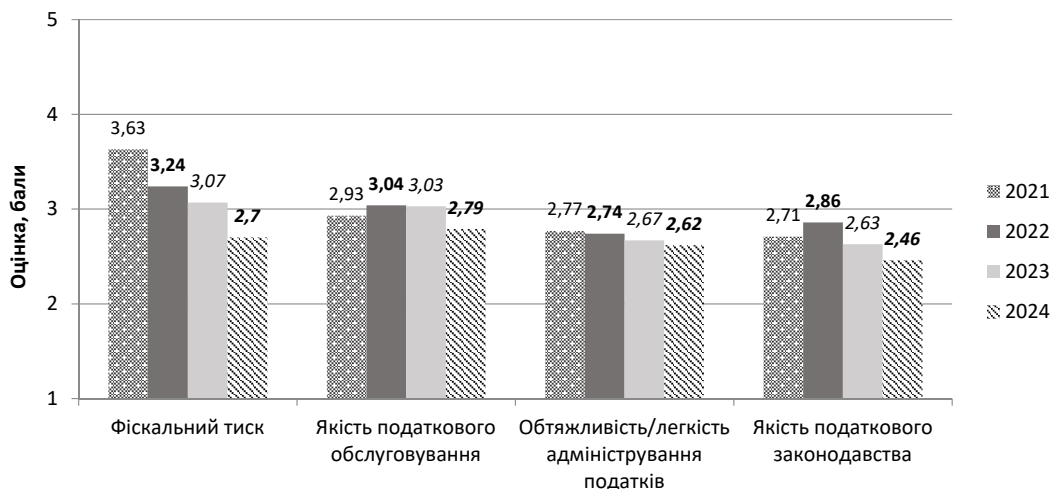

Рис. 3. Динаміка складових податкового індексу в Україні у 2021–2024 рр.*

* Побудовано на основі [17].

опитуваних оцінили: як задовільний – 59%; як такий, що перешкоджав розвитку бізнесу та залученню інвестицій, – 36%; як такий, що сприяв розвитку їхнього бізнесу, – 5% [17]. Отже, реформування системи оподаткування ФОП має передбачати збалансування інтересів держави та бізнесу, адже за таких умов підвищиться ефективність податкової системи.

Підсумовуючи дослідження, варто зазначити, що перспективами вдосконалення оподаткування ФОП, за умов дотримання яких реалізація напрямів реформування ССО для ФОП стане успішною, мають стати такі:

- 1) підвищення довіри платників податків до податкових органів;
- 2) перегляд податкових пільг та оцінка доцільності їх застосування з метою підтримки найбільш вразливих ФОП та відміни для ФОП, які можуть сплачувати податки, але намагаються їх зменшити;
- 3) посилення податкового контролю та боротьба зі схемами ухилення від сплати податків;

- 4) покращення прозорості діяльності бізнесу, зокрема шляхом впровадження вимоги обов'язкового використання РРО для ФОП з високим рівнем доходу.

Висновки. ФОП становлять вагомую частину (80–85%) загальної кількості суб'єктів господарювання. Оподаткування ФОП може відбуватися за загальною або спрощеною системою, що передбачає поділ ФОП на чотири групи залежно від дозволених для конкретної групи видів діяльності, обсягів доходів, кількості найманих працівників та інших показників. Реформування податкової системи, відповідно до заходів, визначених у Національній стратегії, передбачає, зокрема, зміну підходів до оподаткування ФОП, які перебувають на ССО, а саме: об'єднання в одну групу ФОП 2-ї та 3-ї груп; запровадження оподаткування розміру отриманого доходу за диференційованою шкалою; обов'язкове застосування РРО. Доведено, що за результатами реформи значно підвищиться податкове навантаження на ФОП 2-ї та 3-ї групи. Запропоновано перспективні-

ми напрямками вдосконалення оподаткування ФОП виокремити такі: підвищення довіри між платниками податків та державою; оцінка доцільності податкових пільг та їх оптимізація; посилення податкового контролю; покращення прозорості діяльності бізнесу. На наш погляд, підвищення ефективності податкової системи стане ключовим фактором повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
2. World Bank. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 – December 2023 (English). Washington, D.C. : World Bank Group. URL : <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/522641468766236215>.
3. Дикань В. В., Фролова Н. Л. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. Економіка та суспільство. 2022. № 38. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.
4. Лисяк Л. В., Гуменюк М. О., Філімонова Д. А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 31. С. 90–94.
5. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / під ред. д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбутова І. А. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2010. 492 с.
6. Добрунік Т. П. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 60. С. 1–11.
7. Лобода Н. О., Чабанюк О. М., Мосолова Ю. О. Спрощена система оподаткування як мікроекономічний фіскальний регулятор. Бізнес Інформ. 2021. № 4. С. 228–234.
8. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Податкові інструменти стимулювання інвестицій в Україні та світі. Фінанси України. 2023. № 10. С. 24–50.
9. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm.
10. У 2024 українці закрили рекордну за 5 років кількість ФОПів – майже 210 тисяч. URL : <https://blog.youcontrol.market/u-2024-ukrayintsi-zakrili-riekordnu-za-5-rokiv-kilkist-fopiv-maizhie-210-tisiach/>.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. Дата оновлення : 17.12.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
12. В Україні збільшилась чисельність ФОПів, але зменшилась кількість платників ПДВ. URL : https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zblshilas-chiselnst-fopiv-ale-zmenshilas-kilkst-platnikv-pdv.
13. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI. Дата оновлення: 04.12.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.
14. Інформація про виконання місцевих бюджетів України за доходами у 2019–2024 рр. URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.
15. Національна стратегія доходів України. Презентація. URL : <https://toolkit.in.ua/files/442/upload/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9D%D0%B0%D1%86.%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf>.

16. Для пільг війна скінчилася. Держава повертає бізнесу мирні правила оподаткування. URL : <https://epravda.com.ua/publications/2022/12/01/694463/>.

17. Податковий індекс 2024. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/EBA_Tax_Index_2024-UKR.pdf.

References

1. Natsionalna stratehiia dokhodiv do 2030 roku [National Revenue Strategy for 2030]. Available at: https://mof.gov.ua/_storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
2. World Bank. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 – December 2023 (English). Washington, D.C. : World Bank Group. Available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/522641468766236215>.
3. Dykan, V. V., Frolova, N. L. (2022). Napriamy ta instrumenty derzhavnoi pidtrymky rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini u voiennyi chas [Directions and instruments of state support for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine during wartime]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 38. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.
4. Lysiak, L. V., Humeniuk, M. O., Filimonova, D. A. (2018). Udoshkonalennia podatkovoi systemy Ukrainy z urakhuvanniam dosvidu zarubizhnykh krain [Improving the tax system of Ukraine taking into account the experience of foreign countries]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ekonomika i menedzhment – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Economics and Management*, 31, 90–94 [in Ukrainian].
5. Ivanov, Yu. B., Maiburov, I. A. (Ed.). (2010). Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii [Tax policy: theory, methodology, tools]. Kharkiv: VD "INZHEK" [in Ukrainian].
6. Dobrunik, T. P. (2024). Sproshchena systema opodatkuvannia: fiskalna znachymist ta priorityety rozvytku [Simplified taxation system: fiscal significance and development priorities]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 60, 1–11 [in Ukrainian].
7. Loboda, N. O., Chabaniuk, O. M., Mosolova, Yu. O. (2021). Sproshchena systema opodatkuvannia yak mikroekonomichnyi fiskalny rehuliator [Simplified taxation system as a microeconomic fiscal regulator]. *Biznes Inform – Business Inform*, 4, 228–234 [in Ukrainian].
8. Sokolovska, A. M., Rainova, L. B. (2023). Podatkovi instrumenty stymuliuvannia investytsii v Ukraini ta sviti [Tax instruments for stimulating investments in Ukraine and the world]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 10, 24–50 [in Ukrainian].
9. Kil'kist diiuchykh subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Number of operating business entities by type of economic activity]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
10. U 2024 ukraintsi zakryly rekordnu za 5 rokiv kil'kist FOPiv – maizhe 210 tysiach [In 2024, Ukrainians closed a record number of individual entrepreneurs in 5 years – almost 210 thousand]. Available at: <https://blog.youcontrol.market/u-2024-ukrayintsi-zakryli-riekordnu-za-5-rokiv-kilkist-fopiv-maizhie-210-tisiach/>.
11. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. N 2755-VI [Tax Code of Ukraine]. (2010, December, 2). Data onovlennia: 17.12.2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
12. V Ukraini zbilshylas chyselnist FOPiv, ale zmenshylas kil'kist platnykiv PDV [The number of individual entrepreneurs in Ukraine has increased, but the number of VAT payers has decreased]. Available at: https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zbilshilas-chiselinst-fopiv-ale-zmenshilas-klkst-platnykiv-pdv.
13. Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 8 lypnia 2010 roku № 2464-VI [On the collection and accounting of a single contribution for mandatory state social insurance. Law of Ukraine]. (2010, July, 8). Data onovlennia:

04.12.2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.

14. Informatsiia pro vykonannia mistsevykh biudzhety Ukrainy za dokhodamy u 2019–2024 rr [Information on the implementation of local budgets of Ukraine by income in 2019–2024]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.

15. Natsionalna stratehiia dokhodiv Ukrainy. Prezentatsiia [National Revenue Strategy of Ukraine. Presentation]. Available at: <https://toolkit.in.ua/files/442/upload/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9D%D0%B0%D1%86.%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf>.

16. Dlia pilh viina skinchylasia. Derzhava povertaie biznesu myrni pravyla opodatkuвання [The war is over for benefits. The state returns peaceful taxation rules to business]. Available at: <https://epravda.com.ua/publications/2022/12/01/694463/>.

17. Podatkovyi indeks 2024 [Tax Index 2024]. Available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/EBA_Tax_Index_2024-UKR.pdf.

Публікацію підготовлено у рамках виконання Науково-дослідної роботи на тему: “Інформаційно-комунікаційні технології для підвищення продуктивності та залученості людського капіталу в агросфері” (державний реєстраційний номер 0125U000008).